

Till läsningen: Icke stungna äro 3, 8, 27, 39, 42, 63 i. 45 e är sannolikt stunget, men den svaga pricken mitt på staven kan också vara en naturlig fördjupning. Av runan 11 finns blott nedre delen, av 12 intet, av 13 u nedre delen, av 14 mellersta delen i behåll. Mellan runorna 17 och 18 finnes sk; 16—17 har sålunda varit uk. 22 är helt förstörd, likaså 28 och 30. Av bst i 29 l finns toppen, av 34 endast översta delen, av 37 s endast svaga rester. Bst i 46 f äro till större delen borta; likaså i 53 k och 57 f. Av 42 p finnas endast delar av bst i behåll. — Den äldsta teckningen förefaller vara synnerligen omsorgsfull och tillförlitlig. Huruvida den på de ställen, där inskriften numera är fördärvad, innehåller rekonstruktioner, kan tyvärr ej avgöras. Den visar inskriften helt oskadad. 45 e. — Brates fotografi 1903 visar stenen liggande på marken, i tre stora delar. Skadorna i inskriften äro i stort sett desamma som nu. Av 22 m finns h. bst bevarad, av 28 r v. bst. 45 e, 58 n.

Om *Ærinmundr* se ovan U 15, om *Tiðkumi* U 88.

104. Eds kyrka. Nu i Oxford, Ashmolean Museum.

Pl. 67.

Litteratur: L 396. Joh. Bureus, F a 6 s. 44 n:r 21 (lib. 1), s. 174 n:r 55 (lib. 5, Rhezelius), F a 5 n:r 91, F a 1 s. 22, F a 13 s. 235, 361, F a 14 s. 175; M. Aschaneus, F b 18 s. 93 f., F b 19 bl. 11; Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Vita Theoderici (1699), s. 461, Monumenta 3, bl. 294, Monumenta Uplandica 2 (1719), s. 41; G. Hickes, Linguarum Vet. Septentrionalium Thesauri Grammatico-Critici et Archæologici Pars Tertia seu Grammaticæ Islandicæ Rudimenta per Runolphum Jonam Islandum (Oxonie 1703, fol.), s. 3; P. Dijkman, Antiquitates Ecclesiasticæ (1703), s. 9, Historiske Anmärkningar (1723), s. 52 f.; J. Helin, Memorial om planen at i Upsala samla runstenar, d. 16 nov. 1731 (koncept i ATA); O. Celsius, SR 1, s. 170; N. R. Broeman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 166; Marmora Oxoniensia (Oxonii 1763, fol.), s. xx, 143; Göteborgs Allehanda ¹/₃ 1774; UFT h. 3 (1873), s. 24, h. 9 (1880), s. LXXIX f.; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 103, Anteckningar 1905 (ATA).

Äldre avbildningar: Aschaneus, teckning, a. a.; Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Vita Theoderici och Monumenta); detta träsnitt ligger till grund för avbildningar hos Hickes a. a. och i Marmora Oxoniensia; Brate, foto (ATA).

Joh. Bureus har den 14 juli 1594 antecknat inskriften på denna runsten, som då fanns »vthi Edhz Kyrkegårdz mur». — Rhezelius: »I Edz Kyrkie Bogårdh, widh Steeglukan inmurat». — Aschaneus: »Vthi Edz kyrkebogårdz mur widh Stegluckan inmuradt, Af ett rödtbrunt gruusgrytes slag. Slätt R. S., clara, granna Runor. privatus Loco priori». — Ransakningarna: »Vthi Edz Sochens Stegelluckz Muhr finnes en Runsten». — Hadorph: »wid sudre kyrkeporten». — Dijkman: »Ed Sokn. I dess Kyrkegårdz muur, fordom på högre sidan wid porten».

År 1687 beviljade Karl XI en begäran av den engelske agenten i Stockholm John Robinson att få till Oxford utföra två svenska runstenar, »att dher förwaras ibland dhe många andre Europeiske dijt samblade Monumenter». Efter de ritningar som förelades honom utvalde Robinson stenen i Eds kyrkogårdsmur och en sten vid Vändersta, Simtuna sn (L 787). Landshövdingarna i Uppsala och Västerås blevo genom sekreteraren i antikvitetskollegium Joh. Hadorph beordrade att ombesörja de båda stenarnas transporterande till Stockholm och överlämnande till Robinson.¹ Peter Dijkman, som vid den tiden var landssekreterare i Uppsala och sålunda torde ha haft med ärendet att skaffa, omtalar några år senare händelsen med följande ord: »Den tijd jag war Landz-Secreter vnder då warande Landshöfd. i Upland, sedermera Kongl. Rådet Högwälb. Sal. Grefwe Jacob Gyllenborg, så blef, efter Kong Carl den XI. Glorwördigst i åminnelse, ankomne skriftelige Ordre en Runsten tagen vthur denna Kyrkegårdz muur, der han satt, och vppå då warande Engelska Residentens Herr Robinsons ansökiande på dess Ko-

¹ Brevet till landshövdingen i Västerås finnes bevarat och är avtryckt i UFT h. 9, s. LXXX. Det är daterat den 8 febr. 1687.

² Peringskiöld har understrukt den sista siffran i årtalet, därmed antydande, att han är osäker om året.

nungz Wilhelms i Engeland wägnar, fördes siöledes til Academien i Oxfurt». Gyllenborg blev landshövding i Uppsala först 1689. Möjligen har därför Dijkman misstagit sig om året för runstenens utförande.

Peringskiöld har (i *Monumenta*) gjort följande anteckning: »Uthi Edz sudra Boogårdsmur hafwa de Christna Menniskior som kyrkian först upbyggt, låthit inmura en i Hedendomen wid pass för 13. hundra år sedan uthuggen Runsteen, hwilken efter wår allernådigste Konungz tilstånd uppå den Engelske Agentens Hr. Robinssons anhållande Anno 1685² förärtes till Eng-

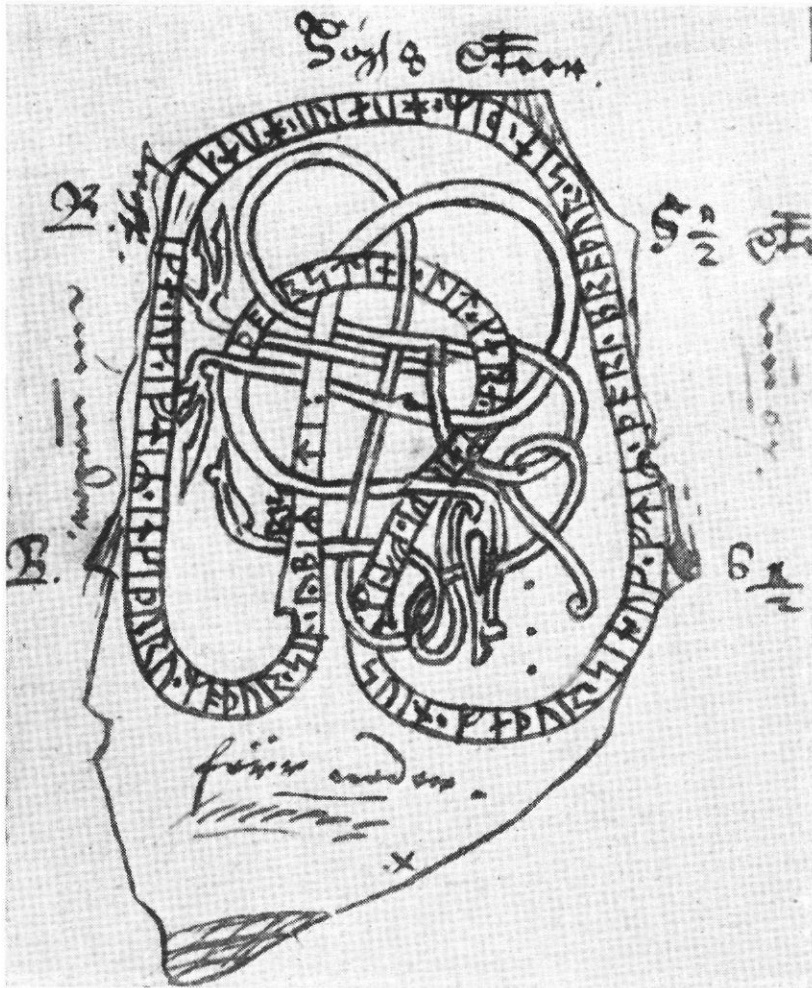

Fig. 90. U 104. Eds kyrka.
Efter teckning av Aschaneus.

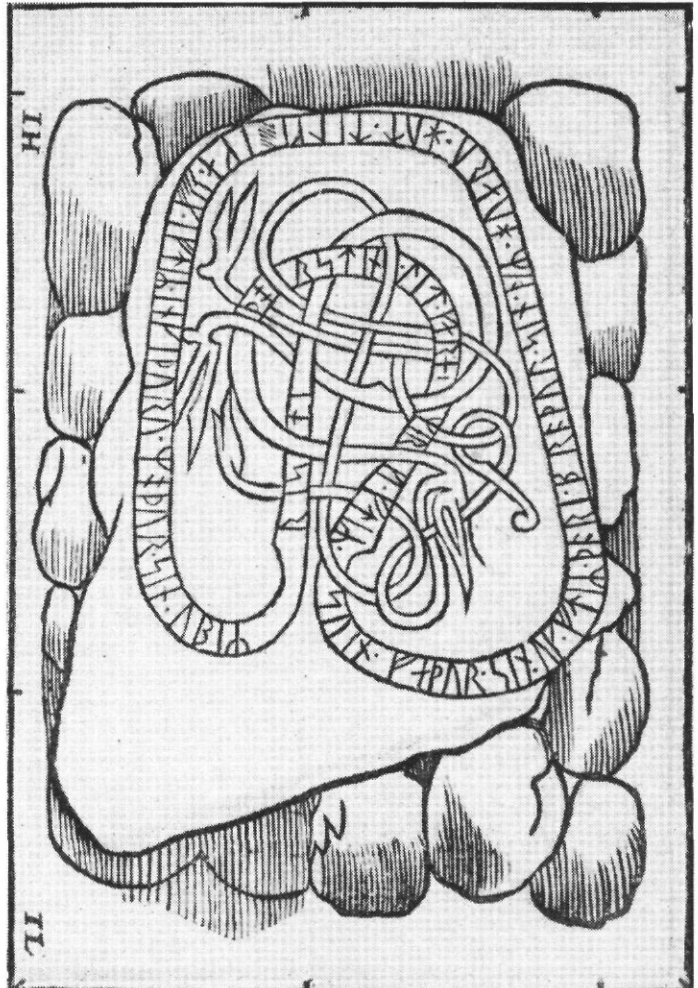

Fig. 91. U 104. Eds kyrka.
Efter träsnitt i Peringskiölds Vita Theoderici.

land, att uthi Oxfurt ibland de Grekiske dijtförde marmora och andra dyrbare Stoder förwaras, hafwandes här i Sverige uthi Kongl. Antiquitets Archivo sin accurate afritning efter dess rätta mynd och öfwerskrift.» I *Vita Theoderici* omtalar han samma sak på följande sätt: »Etiam juxta murum illum, qui prædicti templi Edensis ambitum cingebat, lapis dispositus erat inde a prisci ævi temporibus, antiquitatis hujuscemodi vestigiis notisque memorabilis. Hunc Serenissimus Rex Carolus, gloriosissimæ in ævum memoriæ clementia atque liberalitate regia etiam exteros sibi obstrictos reddens, ad petatum Illustris Robinsonii, Angliæ Regis apud aulam Svedicam Residentis, benigne concessit, ut Oxonium transveheretur, pro augendo numero marmorum, lapidumque insignium, stupendis impensis per totum orbem conquisitorum. Figuræ erat haud admodum spissæ, sed nec pondere immensum aggravantis, quo minus exportari poterat; servata tamen penes nos genuina ejus scriptura atque delineatione, quam repræsentamus.»

I Oxford införlivades de båda svenska runstenarna med de stora samlingar av fornsaker och klassisk skulptur, som just under 1600-talets sista årtionden genom donationer tillfördes universitetet (framför allt den s. k. Arundel-ska kollektionen). De fingo sin plats »in Atrio Musæi Oxoniensis», varmed menas hallen i den s. k. Ashmolean Building vid Broad Street, som hade

blivit färdig 1683 för att inrymma universitetets olika samlingar. Senare ha de följt med dessa till det nya Ashmolean Museum (färdigt 1848). De stå f. n. uppställda i bottenvåningen, t. v. från huvudingången, i vestibulen utanför museets bibliotek. Över runstenen från Ed är anbragt en svart träskiva med följande anteckning: »Runic grave-stone 11th Century A.D. From the Churchyard of Ed, Uppland, Sweden. The Runes read: 'Torsten caused (this) monument to be made in memory of Sven, his father, and of Tore his brother who went (lit.: were) out to Greece; and of Ingetora, his mother. Ybber (or Öper) engraved (it).'

Den lärde biskopen George Hickes omtalar inskrifterna på de båda svenska runstenarna i Oxford uti tredje delen av sin »Thesaurus» (1703). Denna del består av en isländsk och allmänt nordisk grammatik, författad av islänningen Rún-ólfur Jónsson (Runolphus Jonæ) och försedd med tillägg och kommentar av Hickes själv. I kapitlet om skriften och runorna har Hickes skjutit in några rader (s. 3): »Et inter alia monumenta Runica, quæ in communibus ejus runis exarata sunt, haud multis postponendum est Saxum istud, quod cum altero, temporis dentibus exeso, stans speciosum in Atrio Musæi Oxoniensis, ut in libro nostro locum haberet, me fixis oculis perlustrantem, per venerabilem suam antiquitatem, et pro mea in aliam matrem Academicam pietate quasi oravit, et obtestatum est.» Därefter följa avbildningar av stenarna, som emellertid förefalla vara utförda icke efter originalen, utan efter de svenska träsnitten. Slutligen anföras inskrifterna: i runskrift, i transkription och i latinsk översättning.

Runstenarna omtalas i praktverket *Marmora Oxoniensia* (1763), innehållande avbildningar av en mängd konstföremål. De ingå här i tredje delen, »Inscriptiones Romanas, aliasque», som n:r CXXXVIII och CXXXIX och avbildas å Tab. V. Även dessa avbildningar synas grunda sig på de gamla träsnitten, icke på någon ny granskning av originalen. S. 143 anföras inskrifterna i transkription och latinsk översättning. Och i innehållsförteckningen (»Syllabus») lämnas följande upplysningar:

»CXXXVIII. Saxum ingens runis inscriptum, quod Johannes Robinson, A. M. Collegii Oriennensis olim Socius, et Jacobi secundi apud regem Sueciæ minister Ordinarius, cum sequente in Angliam transmisit hic loci reponendum, anno 1689. Inscriptionem publicavit Cl. Hickesius, Gramm. Island. p. 3 per venerabilem ejus antiquitatem, uti ipse refert, quasi oratus. Aliquando in suspicionem incidi quod vox ab illo reddida, Græciam, rectius reddatur, sepulchrum, Angl. 'a Grave'. v. Diction. Islandicum. Certe vox runica, quæ Græciam significat, alio modo scribitur in Historia Hialmari Regis Biarmlandiæ. v. fol. 4.

CXXXIX. Alterum runis inscriptum.»

Röd sandsten. Stenens höjd 1,35 m., största bredd 1,15 m., bredd över mitten 0,92 m. Ristningens höjd 1,12 m., bredd 0,90 m. Stenen är något skadad upptill på v. sidan och utefter h. sidan; dessa skador synas ha funnits redan vid de äldsta uppteckningarna på 1600-talet. F. ö. är ristningen tydlig och väl bevarad.

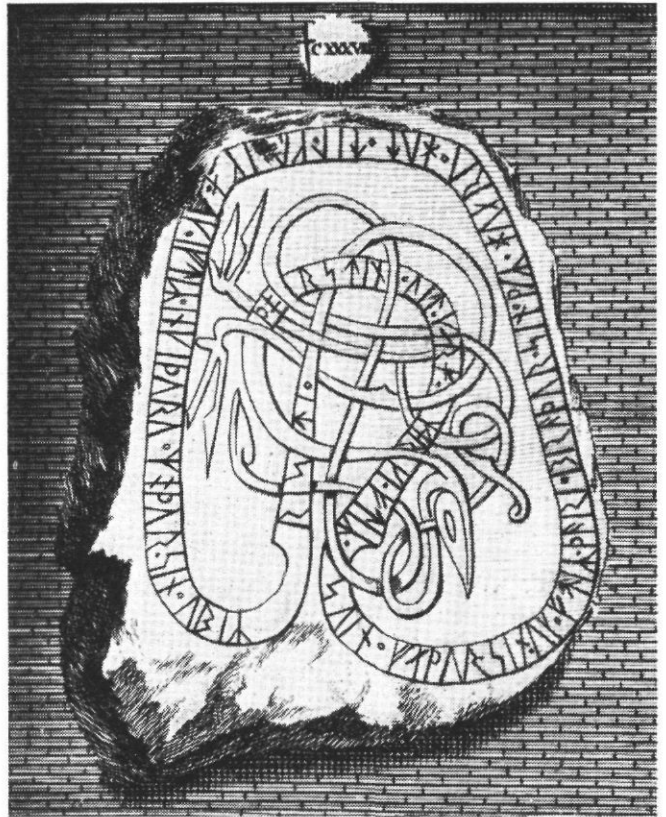

Fig. 92. U 104. Eds kyrka. Ur: *Marmora Oxoniensia* 1763.

Inskrift:

· þorstin · lit × kera · merki · ftir · suin · faþur · sin · uk · ftir · þori · broþur · sin · þir · huaru · hut · til ·
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65
 k - - ika · uk · iftir · inkipuru · moþur · sin · ybir risti ·
           70   75   80   85   90   95   100   105

Þorstæinn let gæra mæarki æftir Svæin, faður sinn, ok æftir Þori, broður sinn — þær varu ut til Grikkia — ok æftir Ingiþoru, moður sin[a]. Öpir risti.

»Torsten lät göra minnesmärket efter Sven, sin fader, och efter Tore, sin broder — de voro ut till Grekland — och efter Ingetora, sin moder. Öpir ristade.»

Till läsningen: 2, 43, 48 o ha bst endast på h. sidan av hst; i 48 o äro de ansatta ovanligt högt upp. 91 o har bst tvärs över hst. Icke stungna äro 6, 9, 26, 34, 53, 56, 77, 96 i, 11, 69, 84 k. 98 y har ett litet lodrätt streck mitt i runan; alltså tydligt stunget. Bst i runan 12 har samma lutning mot hst som bst i 14 a men är något kortare än denna. Detta kan dock bero på stenens yta; ovanför bst i runan 12 går en hög valk. Bst i 16 e är kortare än bst i runan 12, men lutar även den mot hst, dock med något större vinkel (i det närmaste vinkelrätt). Runan 16 är otvivelaktigt e. Runan 12 står mitt emellan 14 a och 16 e, både vad bst:s lutning och dess längd beträffar. Huruvida r. 12 är e eller a kan på grund av jämförelse med övriga runor i inskriften ej avgöras. — Sk efter 10 t är ett ×; båda korsarmarna äro säkert huggna. 20—23 ftir nå (med undantag av övre bst i f) icke upp till slinglinjen. Bst i 27 n skär hst, men är något kortare på v. sidan; likaså 54 och 83 n. Bst i 35 n nästan endast på h. sidan av hst. Bst i 97 n är ensidig, men stenytan på v. sidan av hst är något skadad. Utefter stenens h. sida finnas brottytor, som tydligen ha uppkommit genom ett redskap, sannolikt i samband med stenens tillredning för sitt ändamål. Huruvida nedre delen av 42—45 þori har varit fullständigt ristad eller skadan senare har uppkommit genom nötning, kan nu ej avgöras. Av 46 b finns endast övre bst i behåll. Runorna 42—46 befinna sig på en avsats, nedanför vilken runslingan med de följande runorna 47—68 äro fullt tydliga. I det följande ordet äro 69 k och 72—74 ika fullt klara. Av 70 - finns endast övre delen av en hst. Skadan i stenytan mellan 70 - och 72 i måste ha uppkommit efter ristandet. Avståndet mellan 69 k och 72 i är så stort, att två runor här måste ha haft plats. Ordet bör alltså ha varit k[ir]ika. Efter 101 r finns intet sk. Däremot efter 106 i tydligt sk.

Bureus: þorstin · lit · kera · merki · ftir · suin · faþur · sin · uk · ftir + þori · broþur þir · . . . ftir inkipuru · moþur · sin · ybir · risti. — Rhezelius: þorstin + lit + kara + marki · ftir · suin · faþur · sin · uk · ftir · þori · broþur · sin · þir · huaru · hut ai - - ika · uk · iftir · inkipuru · moþur · sin · ybir · risti. — Aschaneus: þorstin · lit + kera · merki · ftir · suin · faþur · sin · uk · ftir · þori · broþur · sin · þir · huaru · hutai . . . ika · uk · iftir · inkipuru · moþur · sin · ybir risti. — Hadorph (Resejournal): 12 i, 16 e; 69—74 kirika, 98 y; träsnittet: 12 a, 16 e; 56 i saknas; 69—74 k - - ika, 98 u. — Hickes: 11—14 gera, 16 e, 23 m(!), 38—41 fair (transkr.: ftir), 50 e (transkr: u); 56 i saknas; 69—74 k - - ika, 98—101 ubir. — *Marmora Oxoniensia* innehåller flera fel, bl. a. f för k i merfi, uf, gr - - ifa. — Brate: 12 e, 16 e, 69—74 k - - ika, 98 y.

Om namnet *Ingiþora* se Sö 347 och U 88.

Inskriften är gjord till minne av två män, far och son, som »voro ut till Grekland» och säkerligen hade dött under färden. Fadern har alltså rest ut och tagit en av sina söner med sig; den andre har stannat hemma för att tillsammans med modern sköta gården. Om Greklandsfärd talar också en annan runristning i Ed, U 112. Av dessa är den från kyrkan den yngre.

Stenen är ristad av *Øpir*, en av de få ristningar denne har utfört i Sollentuna hd (se U 78 och 118).

Bureus översätter r. 55—74 »Dir hvärru hute i Rike, illi militarunt foris». Men redan Peringskiöld har funnit det rätta: »de woro uth til Grekerna».

105. Eds kyrka.

Litteratur: Joh. Bureus, F a 6 s. 44 n:r 21 (lib. 1), s. 174 n:r 56 a (lib. 5, Rhezelius), F a 5 n:r 90; M. Aschaneus, F b 19 bl. 11.

Avbildning: Aschaneus, teckning, a. a.

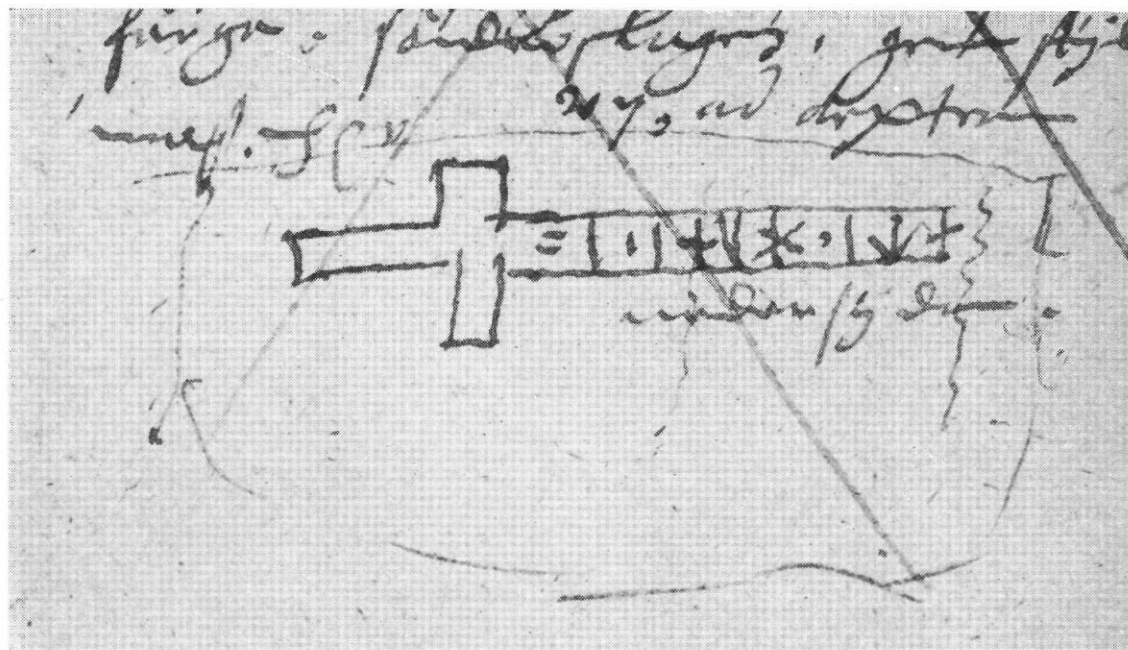

Fig. 93. U 105. Eds kyrka. Efter teckning av Aschaneus.

Runstenen, som endast finnes omtalad i Bureus' samlingar och Aschaneus' anteckningsbok, låg »i kyrkdörrn» (Rhezelius: »wid Kyrkiedören»). Aschaneus har av den gjort en hastig skiss.

Inskrift enligt Aschaneus och Rhezelius: ... **ati · huni · i** ..., enligt Bureus: ... **ti · huki** ...

Även Bureus antyder, att stenen har varit försedd med ett enkelt latinskt kors. Möjligen har det varit en gravhäll av samma typ som U 64.

106. Prästgården, Eds sn.

Pl. 61.

Litteratur: K. A. Gustawsson i *Fornvännen* 1927, s. 366; *Stockholms-Tidningen* 30/4 1927, 24/2 1928; handlingar i ATA.

Avbildning: S. Curman foto 1927 (ATA).

Stenen påträffades hösten 1926 vid grävning av ett trädgårdsland. Den låg på c:a 1/2 meters djup med ristningen nedåt; den slogs sönder i flera delar, vilka bortfördes. Senare upptäcktes runorna, sedan ett regn spolat stenarna rena. Stenen lagades och restes på gräsplanen framför prästgårdsbyggnaden.

Ljus granit. Stenens höjd 1,30 m. (över nuvarande markytan 1,02 m.), bredd 0,55 m. Ristningen 0,90 × 0,47 m. — Nedtill är stenytan svårt skadad i mitten, varigenom något av inskriftens början och slut gått förlorat, jämte en del ornamentik.